

UDC | УДК : 342

Анотація: У статті на підставі аналізу наукової літератури, іноземного законодавства досліджується право народу на зміну конституційного ладу. Аналізується законодавство України та Японії у сфері реалізації народом права на зміну конституційного ладу. Акцентована увага на процедурі прийняття Конституції.

Ключові слова: Японія; конституційний лад; народ; право на зміну конституційного ладу.

REALIZATION OF THE RIGHT OF NATION TO CHANGE THE CONSTITUTIONAL ORDER IN POST-WAR JAPAN: EXPERIENCE FOR UKRAINE

BREUS, S.

postgraduate,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Abstract

On the basis of doctrine and foreign law in force the article investigates the right of the nation to change the constitutional order. The legislation of Ukraine and Japan on realization of this right has been analyzed. Attention is accented on the legal aspects of adoption of Constitution. Article highlights that during the constitutional process in the forties of the twentieth century, which has been associated with intensive interaction with external forces and selective legal implementation, the reintegration throughout the Japanese legal system took place. People acquired the right to change the constitutional order, however, after the acquisition, never tried to implement it.

Keywords: Japan; constitutional order; nation; right to change constitutional order.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НАРОДУ НА ЗМІНУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В ПІСЛЯВОЄННІЙ ЯПОНІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

С. М. БРЕУС

*аспірант кафедри конституційного права
юридичного факультету,*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Науковий керівник — професор О. В. Марцеляк)*

✉ зв'язок з автором: через Редакцію

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що протягом ХХ століття значна кількість держав трансформували свої правові системи з авторитарних в демократичні. Процес даної трансформації передбачав прийняття відповідних змін до конституційних актів, в яких визначалась керівна роль народу у визначенні та зміні конституційного ладу. У свою чергу, особливої важливості набули правові механізми реалізації даного права, які б убезпечили народ від насильницьких змін конституційного ладу шляхом узурпації державною владою своїх повноважень.

Це зумовлює необхідність ґрунтовного аналізу норм національного права та зарубіжного досвіду механізмів реалізації виключного права народу на визначення та зміну конституційного ладу.

Що ж до національних аспектів реалізації даного права, то 16 липня 1990 року Верховна Рада Української РСР, виражаючи волю українського народу, проголосила Декларацію про Державний суверенітет [1]. Та вже 24 серпня 1991 р., виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами, проголосила незалежність України [3]. Саме з прийняттям цих актів можна визначити започаткування реалізації права українського народу на визначення та зміну конституційного ладу.

Поряд з цим, частиною третьою ст. 5 Конституції України передбачено, що право визначати і змінювати конституційний

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРАВА НАРОДА НА СМЕНУ КОНСТИТУЦИОННОГО СТРОЯ В ПОСЛЕВОЕННОЙ ЯПОНИИ: ОПЫТ ДЛЯ УКРАИНЫ

БРЕУС С. М.

*аспирант кафедры конституционного права
юридического факультета,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко*

Аннотация: В статье на основании анализа научной литературы, иностранного законодательства исследуется право народа на изменение конституционного строя. Анализируется законодательство Украины и Японии в сфере реализации народом права на смену конституционного строя. Акцентируется внимание на процедуре принятия Конституции.

Ключевые слова: Япония; конституционный строй; народ; право на смену конституционного строя.

Open Access

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами [2].

Наявність даної декларативної норми у акті найвищої юридичної сили так і не убезпечило Українську державу від узурпації влади її органами та посадовими особами. Отже, на сьогодні важливим є дослідження правових механізмів забезпечення виключного права народу на визначення та зміну конституційного ладу.

Для більш системного дослідження даної проблематики, необхідно проаналізувати зарубіжний досвід становлення інституту права народу на визначення конституційного ладу.

Тому в даному дослідженні аналізується процес формування конституційного акту післявоєнної Японії, в аспекті участі народу в процесі зміни конституційного ладу.

Конституційний лад післявоєнної Японії є предметом дослідження багатьох науковців. Звертається увага на тих положеннях Конституції Японії (далі – Конституція), в яких йдеться про її державну демілітаризацію. Проте більшість вчених оминають своїм аналізом кардинально нових аспектів реалізації принципу народного суверенітету, а саме права японського народу на визначення та зміну конституційного ладу.

Як і в кожному конституційному процесі середини ХХ століття, прийняття післявоєнної Конституції супроводжувалося залученням народу на всіх важливих конституційних етапах, тобто відбувалася своєрідна колективна спроба перезавантаження всієї правової системи з врахуванням власного політико-правового минулого.

Даний процес ускладнювався тим, що він здійснювався в умовах іноземної окупації. Тим не менш, складні переговори, які мали місце між окупаційними військами та владою Японії призвели до того, що переможці і переможені в Другій світовій війні були рівними співучасниками формування національної Конституції, особливо це можна спостерігати у оновленому тексті преамбули та ст. 1 Конституції.

Так, статтю 1 нової редакції Конституції було встановлено, що верховна влада в державі належить японському народові. Відповідно ж до преамбули, саме японський народ «проголошує» і «встановлює» Конституцію [5].

Поряд з цим, важливо звернути увагу на той факт, що зміни до Основного закону Японії формально виходили від імператора, який «санкціонував та оприлюднював» ці «поправки» до Конституції. У імператорському указі від 3 листопада 1947 р., була проголошена нова редакція Конституції, яка згідно заяви імператора Хірохіто, в той же час скасовувала Таємну раду та Імперський сейм [4].

Таким чином, активним учасником прийняття нової редакції Конституції залишався імператор, на відміну від принципу народного суверенітету, який був закріплений в ст. 1. Також своєрідна плутанина була у першому реченні преамбули, де японський народ «діє через наших належним чином обраних представників в Національному Парламенті» [5]. Фактично, Національним Парламентом на той час був визначений Імперський сейм, який адаптувався до норм нової редакції Конституції.

У свою чергу, не зовсім точно було стверджувати, що представники в парламенті були «належним чином обрані», так як тільки члени нижньої палати Імперського сейму були обрані народом. Народний суверенітет, який був вперше закріплений в японській конституційній політико-правовій історії, слідував старим формальностям і процедурам, яких процес розробки змін до Конституції так і не зміг позбутися.

Наявна напруга між новими ідеями конституціоналізму та японським імперським консерватизмом була закономірною. Безкомпромійно демократичну преамбулу, яку розробило командування союзними окупаційними військами, японська сторона просто не могла не врахувати. Тому процес створення та затвердження поправок до Конституції вважався політичним компромісом минулого та майбутнього.

Союзні окупаційні війська відразу поставили собі за мету повне правове очищення Японії. Так, «демілітаризація та демократизація» була їх первинним завданням. Адже, важливо було військовими рішеннями не тільки демонтувати повноваження держави та її інституційні апарати, які свого часу призвели до агресивного мілітаризму, але і трансформувати авторитарну політичну культуру народу в демократичну. Цю ідею і було прописано в преамбулі нової редакції Конституції.

Формально, японський народ на конституційному рівні задекларував «ніколи не ставати свідками жахів війни через дію уряду» та позбавляється «тиранії і рабства, гноблення та нетерпимості» назавжди [5]. Також поправками до Конституції були ліквідовані міфічні і містичні поняття, такі як «правління божественного монарха, який спускається з сонця, обраним народом».

Тим не менш, навіть в часи окупації, творення нової демократичної конституції повинно спиратися на певні політико-правові традиції, які формувалися під час усього процесу державотворення Японії. Ця точка зору підтверджується і у ст. 10 Потсдамської декларації, згідно якої: «Японський уряд має усунути всі перешкоди до відродження і зміцнення демократичних тенденцій серед японського народу». Це свідчить про те, що створення нової правової системи Японії може включати в себе заходи повернення до свого минулого [4].

Найбільш помітною присутністю даних традицій є власне існування самого правового тіла імперської Конституції Мейджі. Так як поправки до Конституції вносилися за процедурою внесення поправок до імперської Конституції Мейджі.

Відповідно до ст. 71 попередньої редакції Конституції, саме імператор ініціював процес перегляду Конституції, ініціативи якого пізніше були ратифіковані імперським сеймом, який в свою чергу, був утворений за старою імперською Конституцією Мейджі. Незайве зазначити, що конституційними правками 1946 року, було значно звужено конституційно-правовий статус імператора, та визначення його в межах символу держави, а не всесильного суверенного правителя. Також саме верхня палата Імперського парламенту, члени якого були призначені імператором, затверджувала поправки до Конституції. Таким чином і реалізовувався суперечливий характер нової преамбули Основного закону.

Незважаючи на «революційну» природу нової редакції Конституції, вибір окупаційною владою процедуру внесення поправок за механізмом імперської Конституції Мейджі, був зроблений з причин доцільності та дозволяв японському суспільству, особливо його консервативному сегменту, зберегти почуття безперервності.

Проте згідно внесених змін, імператор право ініціювання поправок втратив. Тепер поправки до Конституції вносяться за ініціативою Парламенту за згодою не менше двох третин загального числа членів обох Палат і представляються потім на схвалення народом. Поправка вважається схваленою, якщо за неї висловилися більшість голосуючих або в порядку окремого референдуму, або в ході голосування на виборах, визначених Парла-

ментом. Затвержені поправки негайно повинен оприлюднити від імені народу імператор (ст. 96 Конституції) [5].

Японський державно-правовий консерватизм також підтверджується і тим фактом, що після 1947 року, до Конституції не було внесено жодної поправки.

Отже, в ході конституційного процесу в 40-х роках ХХ століття, який був пов'язаний з інтенсивною взаємодією із зовнішніми силами, вибірковою правовою імплементацією, відбулася реінтеграція всієї японської правової системи. Вперше народ набув права на зміну конституційного ладу. Проте після його набуття, так жодного разу і не спробував реалізувати його.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Декларація про державний суверенітет України : прийнята Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 р. – К. : Політвидав України, 1990. – 7 с.
2. Конституція України станом на 2 вересня 2014 р. : (відповідає офіц. текстові) – К. : 2014. – 94 с.
3. Про проголошення незалежності України : Постанова Верховної Ради України від 24 серпня 1991 р. № 1427 // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 502.
4. Chaihark Nahm. Constitutional founding in postwar Japan and South Korea [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.hiil.org/data/_media/_Nahm_and_Kim.pdf
5. Constitution of Japan (official translation) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html